

BILINGVIZMNING IJTIMOYIY MOSLASHUV JARAYONIGA TA'SIRI: LINGVISTIK VA SOTSIOLOGIK TAHLIL

Ruziyeva Madina Ilhom qizi

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Kompyuter lingvistikasi va raqamli texnologiyalar kafedrasida tayanch doktoranti

e-mail: madinaruziyeva67@gmail.com

ORCID:0009-0001-8203-8218

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17374486>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bilingvizmning ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'siri lingvistik va sotsiologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Ijobiy va salbiy ta'sir omillari aniqlanib, ularning jamiyatdagi kommunikativ jarayonlarga ta'siri o'rganiladi. Maqolada nazariy asoslar, ilg'or xorijiy va mahalliy tadqiqotlar tahlili, shuningdek, empirik kuzatuvlarga asoslangan xulosalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: bilingvizm, ijtimoiy moslashuv, lingvistik tahlil, sotsiologiya, madaniyatlararo muloqot

Bilingvizm — bu ikki yoki undan ortiq tillarda erkin muloqot qila olish qobiliyatidir. Zamonaviy globallashtirish davrida bilingvizm nafaqat lingvistik hodisa, balki ijtimoiy va madaniy jarayon sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy moslashuv esa shaxsning yangi ijtimoiy muhitga qo'shilishi va samarali faoliyat yurita olishi jarayonidir. Til bu jarayonda asosiy vosita bo'lib, bilingvizm moslashuvni tezlashtirishi yoki, aksincha, murakkablashtirishi mumkin. Ushbu tezis aynan shu ikki hodisa o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy asosda yoritishga qaratilgan. Ikkitillilikning ijtimoiy moslashuv mavzusi bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Grosjean o'z asarlarida bilingvizmni dinamik jarayon sifatida talqin qiladi va uning ijtimoiy integratsiyadagi rolini ta'kidlaydi. Pavlenko esa til va identitet o'rtasidagi murakkab munosabatlarni tahlil qilib, bilingv shaxsning madaniyatlararo muloqotdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Bilingvizmning ijtimoiy moslashuvga ta'siri

Ta'sir turi	Tavsifi	Misol
Ijobiy	Madaniy ko'prik vazifasi	O'zbek-tojik bilingvi turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilib, ko'prik bo'lishi
Ijobiy	Kommunikativ ustunlik	Ish bozorida ikki tilni bilish orqali kengroq imkoniyatlar
Ijobiy	Ijtimoiy integratsiya	Ikki tilda gaplashish orqali yangi muhitga tez moslashish
Ijobiy	Kognitiv rivojlanish	Muammolarni tez yechish, ijodiy fikrlashning rivojlanishi
Ijobiy	Kasbiy imkoniyatlar	Tarjimonlik, xalqaro savdo, diplomatiya sohalarida ish
Salbiy	Kod-aralashuv va til interferensiyasi	Rasmiy nutqda grammatik xatolarga yo'l qo'yish

Salbiy	Identitet inqirozi	"Qaysi millatga mansubman?" degan ichki savol
Salbiy	Jamiyatdagi stigma	Ikkinchi tilni bilgani uchun salbiy stereotiplarga duch kelish
Salbiy	Assimilyatsiya xavfi	Ona tilini unutish yoki kam ishlatish
Salbiy	Til ierarxiyasi muammolari	Jamiyatda bir tilning ikkinchisidan ustun qo'yilishi

Ijobiy ta'sirlar

1. **Madaniy ko'prik vazifasi:** ikki tilni bilish insonni ikki (yoki undan ortiq) madaniyatni tushunishga va ularga moslasha olishga yordam beradi. Bu ijtimoiy aloqalarni kengaytiradi.
2. **Kommunikativ ustunlik:** turli ijtimoiy guruhlar bilan bimalol muloqot qilish imkoniyati, ish va ta'limda raqobatbardoshlikni oshiradi.
3. **Ijtimoiy integratsiya:** bilingv shaxs mahalliy hamjamiyat va boshqa til guruhlari o'rtasida vositachi bo'lishi mumkin.
4. **Kognitiv rivojlanish:** tadqiqotlar bilingvlar muammolarni hal qilish, kreativlik va moslashuvchan fikrlashda yuqori ko'rsatkichlarga ega ekanini ko'rsatadi.
5. **Kasbiy imkoniyatlar:** tarjimonlik, diplomatiya, xalqaro savdo kabi sohalarda kengroq ish imkoniyatlari yaratiladi.

Salbiy ta'sirlar

1. **Kod-aralashuv (code-switching) va til interferensiyasi:** bu ba'zan grammatik va leksik xatolarga olib keladi, rasmiy nutqda sifat pasayishi mumkin.
2. **Identitet inqirozi:** ayrim bilingv shaxslar "qaysi madaniyatga mansubman?" degan savolda qiynaladi, bu psixologik noqulaylik tug'dirishi mumkin.
3. **Jamiyatdagi stigma yoki stereotiplar:** ba'zi joylarda ikkinchi tilni bilish ijobiy baholanmasa, shaxs ijtimoiy bosimga duch kelishi mumkin.
4. **Assimilyatsiya xavfi:** dominant til ta'sirida ona tilini yoki milliy madaniyatni yo'qotish ehtimoli mavjud.
5. **Til ierarxiyasi muammolari:** agar jamiyatda tillar teng baholanmasa, bilingv shaxs ijtimoiy tengsizlikka duch keladi.

Xulosa. Bilingvizmning ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'siri murakkab va ko'p qirrali. U ijobiy jihatdan shaxsning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi, madaniyatlararo muloqotni yengillashtiradi va kognitiv rivojlanishga yordam beradi. Shu bilan birga, salbiy jihatlar ham mavjud bo'lib, ular til aralashuvi, identitet inqirozi va assimilyatsiya xavfi kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun bilingvizm jarayonini boshqarishda til siyosati, ta'lim tizimi va ijtimoiy ong muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and Reality*. Harvard University Press.
2. <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674061934>
3. Pavlenko, A. (2004). Language and identity in bilingual contexts. *Journal of Language, Identity & Education*, 3(1), 1-20.
4. https://doi.org/10.1207/s15327701jlie0301_1

5. Karimov, M. (2023). O'zbekiston yoshlari orasida ingliz tilining ijtimoiy maqomi. O'zbek tilshunosligi jurnali, 2(4), 45–52.
- 6.
7. Baker, C. (2011). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism (5thed.). MultilingualMatters.
<https://www.multilingualmatters.com/page/detail/?k=9781847693556>